

המוקד להגנת הפרט

مركز الدفاع عن الفرد

רחוב אבו עוביידה 4
ירושלים 97200
טל. 02.6283555
פקס. 02.6276317

شارع أبو عبيده ٤
القدس ٩٧٢٠٠
هاتف. ٠٢. ٦٢٨٣٥٥٥
فاكس. ٠٢. ٦٢٧٦٣١٧

mail@hamoked.org.il
www.hamoked.org.il

בחזקת נעלמים:

העלמותם של תושבי רצועת עזה לאחר שהיו

בחזקתם של כוחות הביטחון

נובמבר 2024

לפני למעלה משנה, [ביום 7.10.2023, פרצה מלחמה עקובה מדם](#), שהחלה במעשי הטבח שביצע חמאס ביושבי דרום ישראל וחטיפתם של כ-250 חיילים ואזרחים (ישראלים ואחרים), שכמחציתם עודם מוחזקים כבני ערובה ברצועת עזה. במהלך שנה זו, ישראל נקטה בהפגזות והפצצות מאסיביות ברצועת עזה, וכן בלחימה קרקעית, במסגרתן נהרגו עשרות אלפי עזתיים, ומאות אלפים נעקרו ובתיהם נהרסו. ישראל עצרה אלפי פלסטינים ברצועת עזה ומחזיקה בהם [בתנאי כליאה הרחוקים מלקיים את הסטנדרטים המינימאליים המחייבים](#), תוך שימוש נרחב בהתעללות ואלימות. ארגון הצלב האדום הבינלאומי מסורב גישה אל כל הכלואים הפלסטינים, אלה המוחזקים בתוך רצועת עזה, ואלו המוחזקים במתקני כליאה בישראל ובגדה המערבית.

מעצרם של פלסטינים מרצועת עזה מהווה העלמה המונית בכפייה. ישראל מחזיקה במאות אנשים לתקופות זמן ממושכות במחשכים, מבלי שידוע דבר מעצרם ומקום החזקתם, ללא הליך מנהלי או ביקורת שיפוטית, מבלי לאפשר להם גישה לעורכי דין, ומבלי למסור לארגון הצלב האדום הבינלאומי ולאף גורם אחר את עובדת מעצרם ומקום החזקתם, ומבלי לספק למשפחות כתובת לקבלת מידע מהימן בעניינם. כל זאת, תוך הפרה בוטה ושיטתית של חובותיה על פי הדין הבינלאומי.

בנוסף, במסגרת הפעילות לאיתור פלסטינים המוחזקים בידי ישראל, המוקד מטפל בעשרות מקרים בהם הרשויות הישראליות לא הצליחו לאתר עזתיים שנראו בפעם האחרונה על ידי משפחותיהם או מכריהם עת הוחזקו על ידי חיילים ישראלים. נראה כי ישראל אינה מפעילה כל מגננון לתיעוד על גורלם או על נסיבות החזקתם של פלסטינים שעוכבו על ידי הצבא בשטחי הרצועה, תוך הפרה בוטה של חובותיה מתוקף דיני המלחמה כלפי כלואים ואוכלוסיה אזרחית.

כליאה כ"לוחם בלתי חוקי"

המסגרת החוקית בה משמשת ישראל כדי להחזיק בעצור מרצועת עזה היא חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס"ב-2002, ותיקוני השונים. החוק מגדיר "לוחם בלתי חוקי" – קטגוריה שאינה קיימת במשפט הבינלאומי – כ"אדם שנטל חלק בפעולות איבה נגד מדינת ישראל, בין במישרין ובין בעקיפין, או נמנה עם כוח המבצע פעולות איבה נגד מדינת ישראל שלא מתקיימים לגבי התנאים המקנים מעמד של שבוי מלחמה במשפט הבין-לאומי ההומניטרי, כמפורט בסעיף 4 לאמנת ג'נבה השלישית מיום 12 באוגוסט 1949 ביחס לטיפול בשבויי מלחמה".

מיד עם פרוץ המלחמה, הכנסת חוקקה הוראת שעה לתיקון חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים כדי לאפשר את החזקתם במעצר במשך 75 ימים לפני שהמעצר יאושר על ידי שופט, ובמשך 180 הימים הראשונים ללא גישה לעורך דין. פרקי זמן אלה תוקנו מספר פעמים בהמשך. [התיקון האחרון](#) מאפשר החזקה ב"לוחמים בלתי חוקיים" למשך 45 ימים בטרם יש להביאם בפני שופט ובטרם הם יכולים לפגוש בעורך דין. יצוין כי המשפט הבינלאומי לא מכיר בקטגוריה זו, ולפיכך החובות החלות על ישראל בעודה מחזיקה באנשים הללו במעצר הן החובות החלות על מעצמה כובשת המחזיקה במעצר תושבים מוגנים.

וכך, כלואים מעזה מוחזקים לתקופות זמן ממושכות, תוך ניתוקם מהעולם וללא ביקורת שיפוטית. כל זאת, מבלי שבג"ץ יתייחס לחובה המוטלת על המדינה שלא להעלים כלואים, לא במסגרת עתירות לאיתור כלואים ולא בעתירה נגד התיקון לחוק הלבח"ם. נכון ליום 1.11.2024, 1,627 אנשים הוחזקו כ"לוחמים בלתי חוקיים" על ידי שירות בתי הסוהר (שב"ס), ואנשים נוספים שמספרם לא ידוע מוחזקים במתקני כליאה צבאיים.

איתור כלואים במהלך מלחמת אוקטובר 2023

במשך למעלה משלושים שנה, המוקד להגנת הפרט מפעיל קו חירום לאיתור כלואים פלסטינים מהגדה המערבית ומרצועת עזה. המוקד הוא למעשה הגורם היחיד דרכו פלסטינים יכולים לאתר את קרוביהם המוחזקים במעצר על ידי ישראל, משום שלא נמסר אף מידע ישירות למשפחות. במקום זה, ישראל כוננה הסדר למתן מידע למשפחות דרך הארגון, תוך 24 שעות מהגשת בקשה לצבא. כמו כן, קודם למלחמה, נהגה ישראל למסור רשימות כלואים לארגון הצלב האדום הבינלאומי ואיפשרה לנציגיו לבקר במתקני כליאה. עם פרוץ המלחמה, ישראל חדלה להעביר מידע לצלב האדום או לאפשר לו גישה למתקני הכליאה. [עתירה שהגישו ארגוני זכויות אדם, בהם המוקד, נגד הפסקת ביקורי הצלב האדום](#)

עודה מתנהלת. בנוסף, אמנם ישראל ממשיכה להשיב לפנייתו של המוקד לאיתור פלסטינים מהגדה המערבית, אך היא החלה לסרב למסור מידע כלשהו בנוגע לכלואים עזתים, תוך הפרת חובתה בסיסי לעדכן את הצלב האדום או להקים מרכז מידע שיתן למשפחות מידע מהימן לגבי מעצרם של יקיריהם ומקום החזקתם.

כתוצאה מכך, לא היתה קיימת כל אפשרות לאתר עזתים שנעצרו, בין אם בעזה או בישראל. רק במאי 2024, בעקבות מספר עתירות שהגיש המוקד לבג"ץ, נפתחה הדרך לאתר עזתים אך רק בעקיפין, באופן חלקי ובחלופי שבועות ארוכים. זאת, תוך הפרה של הוראות אמנת ג'נבה הרביעית, לרבות החובה לתעד כל מעצר של תושב מוגן, והחובה להקים מרכז מידע שימסור מידע לגבי עצורים, מתים ואנשים שאיבדו את ביתם. בסטייה מפסיקותיו במהלך השנים, בג"ץ כעת שותף מלא להתכחשותה של ישראל לחובותיה מכוח הדין הבינלאומי בכל הנוגע לעצורים עזתים, ודוחה ללא כל סייג עשרות עתירות שמוגשות בעניין.

רק בעקבות מאבקו המשפטי הנחוש של המוקד לאיתור מאות הכלואים העזתים אשר בני משפחותיהם פנו אליו בעניין מאז פרוץ המלחמה, [מסרה המדינה](#) כתובת מייל אליה ניתן לפנות כדי לתאם עבור הכלוא פגישה עם עורך דין, אשר גם כיום מהווה הדרך היחידה לגלות את המקום בו הוא מוחזק. את המענה לפנייה מוסר משל"ט תיאום צבאי שהוקם לצורך זה - אלא אם הוטלה מניעה על מפגשו של הכלוא עם עורך דין, מניעה המוטלת על כל הכלואים העזתים במהלך 45 הימים הראשונים למעצרם.

במקרים רבים, ההסדר בעניין איתורם של עצורים עזתים פועל כמצופה, ובקשה לקבוע מפגש עם עורך דין מאפשרת איתור של כלוא משוער ומסירת הודעה למשפחתו. החל מחודש מאי 2024, בו החל ההסדר לפעול, ועד סוף אוקטובר 2024, הגיש המוקד 901 בקשות כאלה למפגש עם עורך דין, וב-501 מהן מסר הצבא במענה את מקום ההחזקה של הכלוא. יש לציין כי במרבית המקרים בהם התקיים מפגש בין עורכות הדין של המוקד לבין עזתים כלואים שאותרו באופן זה, התברר כי הללו לא ידעו היכן הם מוחזקים באותה עת ואף לא היכן הוחזקו קודם לכן ממועד מעצרם.

הנעלמים: מענה של "אין אינדיקציה" למעצר

ואולם, בתקופה זו, ממאי עד אוקטובר 2024, בכ-400 מהבקשות שהוגשו, השיב הצבא כי "אין אינדיקציה למעצר או החזקה" של אותו אדם. אמנם, בחלק מאותם 400 מקרים, ניתן להניח שהאדם אכן לא נעצר – שכן משפחות רבות פונות למוקד לאחר שאיבדו קשר עם יקיריהן בעקירות ההמוניות או בהפגזת מבנים על יושביהם, ומחפשות אותם נאשות בכל

מקום. ואולם, בלא מעט מקרים, מדובר, כאמור, באנשים שנראו לאחרונה בעת שהיו בחזקת או בסמוך לכוחות הצבא ברצועת עזה, בין אם במסגרת חקירה, עיכוב במחסום וכיו"ב. במקרים אחרים, מדובר באנשים שנצפו במתקני כליאה שונים על ידי תושבי הרצועה שהשתחררו ממשמורת ישראל ודיווחו למשפחות הנעדרים על המפגש עם יקיריהן. עדות לספק האופף את המענה של "אין אינדיקציה למעצר או החזקה", ניתן למצוא במקרה של עזתי אשר שב למשפחתו ברצועה לאחר ששוחרר ממשמורת הצבא בה הוחזק מיום 28.5.2024 ועד ליום 2.8.2024 (תיק המוקד מס' 133658). הוא סיפר כי הוחזק בידי הצבא בתוך הרצועה והועבר ממקום למקום. במענה לפניית המוקד לאיתורו, השיב הצבא ביום 24.6.2024 כי "אין אינדיקציה למעצר או החזקה" באיש, וזאת בעיצומה של התקופה בה הוחזק.. גם השימוש האסור שעושה הצבא בעזתיים כמגינים אנושיים – כפי שפורסם [בתחקיר עיתונאי](#) – מחזק את החשש שהצבא אינו מתעד כנדרש את המוחזקים בידיו, אשר אולי אף מוצאים בנסיבות אלה את מותם, ללא שנותר לכך כל תיעוד.

עתירות הביאס קורפוס לבג"ץ

כאשר הצבא משיב כי "אין אינדיקציה למעצר או החזקה" של אדם, וככל שיש בידי משפחתו מידע ברור המעיד שאותו אדם היה במשמורת כוחות הביטחון עת נראה לאחרונה, פונה המוקד לבית המשפט בעתירה לצו הביאס קורפוס בעניינו. העתירות מוגשות בהתאם [לפסק דינו של בית המשפט](#) מיום 2.5.2024 המעגן את ההסדר לתיאום מפגשי עורכי דין עם עצורים עזתיים. בעתירות דורש המוקד כי הצבא יודיע על ידי מי מוחזק העותר, היכן, ומכוח איזה דין; אם שוחרר והועבר לגורם אחר וכל הפרטים לרבות מתי, היכן, ולידי מי, ומה ידוע על מקום הימצאו של העותר ומצבו כיום. בנוסף דורש המוקד כי המדינה תשיב אם העותר מצא את מותו בעודו בידי הצבא, ואם כן באילו נסיבות; וככל שאינו בחיים, דורש לדעת היכן מוחזקת הגופה ועל ידי מי.

עד כה, הגיש המוקד 24 עתירות הביאס קורפוס בעניינם של 30 בני אדם – 28 גברים בטווח גילאים רחב, נער בן 17, וילדה בת 5 – בעקבות מענה של "אין אינדיקציה למעצר או החזקה". שתיים מהעתירות הביאו לאיתורו של הכלוא, לאחר שהתברר כי נפלה טעות במסגרת הטיפול בבקשת האיתור (אחת מהן נמחקה והאחרת עודה תלויה ועומדת); 16 מהעתירות נדחו מבלי שנודע גורלו של העותר, במסגרת חלקן ערכה המדינה, בהוראת בית המשפט, בירורים טכניים קלושים לאיתור הכלוא, שלא העלו דבר; עתירה אחת נמחקה לבקשת המשפחה שהשתכנעה שבנה עצור בקציעות. 5 העתירות האחרות עודן תלויות ועומדות.

מקרה מובהק של מעצר ודאי בו נדחתה העתירה הוא המקרה של משפחת חג'אזי. כוחות ישראלים עצרו שישה מבני המשפחה ביום 28.5.2024 ברפיח וכן קרובים נוספים שלהם. הקרובים אותרו בעקבות עתירה שהוגשה בעניינם ולאחר שפקע האיסור על מפגשם עם עורך דין, ואולם ששת בני המשפחה, לגביהם נמסר כי "אין אינדיקציה למעצר או החזקה" בהם, לא אותרו, ובג"ץ דחה את העתירה בעניינם בקצרה ובנימוק שעומדת למדינה חזקת התקינות המינהלית, על אף שמדובר במעצר ודאי (מס' תיקי המוקד 133655, 133656 ו-133657). זהו אחד ממספר מקרים בהם בג"ץ דחה עתירות שהוגשו לפתחו בעקבות מענה לפיו "אין אינדיקציה למעצר או החזקה" גם כשקיימות עדויות ברורות להחזקה במשמורת, ללא שום ניסיון של ממש לרדת לשורש העניין, ומבלי להביע ולו תהייה קלה שבקלות בנוגע להתנהלות הצבא.

העלמותם של ילדה בת 5 ושני קשישים

כל מקרי ההיעלמות בהם הוגשו עתירות מעוררים דאגה, אך החמור ביותר מהם הוא המקרה של בני משפחת עג'ור, אב ובתו בת ה-5, אשר בעניינם [עתר המוקד לבג"ץ](#) ביום 29.8.2024. השניים נראו לאחרונה ביום 24.2.2024, לאחר שחיילים פרצו לביתם שהיה ממוקם מאחורי בית החולים שיפא, בו שהו אותה עת האב, האם, הילדה וכן דודו של האב. החיילים פתחו באש ופצעו את הילדה ואת אמה, לקחו את הילדה לחדר אחר על מנת לטפל בפציעה בכתפה, ואילצו את האם לעזוב את בתה ואת בן זוגה בבית ולעקור עם יתר הנשים דרומה. החיילים הורו גם לדודו של האב לעזוב את הבית ובהמשך הוא נלקח לתחקור עם יתר הגברים במשפחה. דבר לא ידוע על גורלה של הילדה מאותה עת וקיים חשש כבד לחייה (המוקד פעל במקרה דומה, בו [קשישה חולה שנותרה בהשגחת חיילים עת גורשה משפחתה](#), [נמצאה בהמשך מתה בנסיבות לא ידועות](#)). כאשר בני משפחת עג'ור חזרו למקום כעבור כשבועיים, הם גילו שהבית הופגז. למשפחה הגיעו שני דיווחים לפיהם האב נראה במתקני כליאה בישראל. בעקבות פנייתם של בני המשפחה למוקד, השיב משל"ט התיאום למוקד ביום 24.7.2024 כי אין אינדיקציה להימצאותם של הילדה ואביה בידי גופי הכליאה הישראליים.

בעתירה זו, כבאחרות, לאחר שהמדינה מסרה בתגובתה כי "אין אינדיקציה למעצר או החזקה" של העותרים, [עמד המוקד על עתירתו](#) וחזר וטען כי מדובר בהחזקה ודאית של הילדה ובמעצר ודאי של אביה. משכך, ביקש בית המשפט מהמדינה לערוך בירור נוסף ולוודא אם נבחנו קיומו של תיעוד לפעולת המעצר עצמה או אפשרויות של החזקה במתקן כליאה ללא רישום או פטירה במהלך ההחזקה. על כך שבה [והשיבה המדינה](#) כי "אין אינדיקציה"

להחזקה או למעצר של העותרים ולפיכך לא תיתכן אינדיקציה לכך שמצאו את מותם בעודם בחזקת ישראל.

[בפסק דין קצר מיום 13.10.2024](#), דחה בג"ץ את העתירה בהסתמך על טענת המדינה כי "אין אינדיקציה" להחזקתם של העותרים "על ידי כוחות הביטחון בעבר או בהווה", קרי, לכל אורך התקופה למן מועד המעצר הנטען, וזאת בנימוק שעומדת למדינה "חזקת התקינות המנהלית שלא נסתרה". למותר לציין שבפסק הדין לא הובע כל עניין בגורלה של הילדה ואף לא נקבעה בו כל הנחייה צופה פני עתיד להסדיר רישום של אירועים שכאלה על ידי הצבא.

בשני מקרים נוספים, נדחו עתירות שעניינן גברים מבוגרים בשנות השבעים לחייהם. באחד מהמקרים נעלמו עקבותיו של מבוגר בן 75, שביום 24.5.2024 נלקח לבסיס של הצבא בג'באליה שברצועת עזה, וככל הידוע שם הוחזק עד לפינויו של הבסיס. כאשר הבסיס פונה, חלקם של המוחזקים בו נעצרו ואחרים שוחררו, אך משפחתו של האיש לא שמעה אודותיו דבר. ביום 3.6.2024 מצאו בני משפחתו את חפציו, כולל תעודת הזהות שלו, בבסיס שפונה. ביום 1.8.2024 נדחתה עתירת המוקד בעניינו, גם הפעם בנימוק שאליבא דמדינה, "אין אינדיקציה" לכך שנעצר או הוחזק על ידי ישראל, וכי עומדת למדינה חזקת התקינות המנהלית (תיק המוקד מס' 133363). במקרה דומה, עזתי בן 76 החולה בסרטן סופני, נראה על ידי בני משפחתו כשהוא נלקח למעצר מביתו שבחאן יונס. ביום 15.9.2024 נדחתה עתירה שהוגשה בעניינו באותו האופן (תיק המוקד מס' 134326).

התנערותו של הצבא מאחריות

כל המקרים האלה מעידים על כשל שיטתי בתיעוד על עצם החזקתם של אנשים במשמורת לפרק זמן כלשהו ועל קורותיהם במהלך ההחזקה. כשל זה חמור שבעתיים נוכח אי העברת המידע לצלב האדום, מניעת גישתו למתקני כליאה, וניתוקם הממושך של הכלואים מהעולם, למשך שבועות ארוכים, וביתר שאת נוכח הדיווחים הרבים על יחסו המזלזל, בלשון המעטה, של הצבא כלפי האוכלוסיה האזרחית בעזה, וההחמרה הידועה בתנאי הכליאה של כלואים פלסטינים ככלל. במשולב, כל אלה מביאים למצב בו לא ניתן לברר את גורלם של אנשים שנראו במשמורת הצבא. מצב זה מעודד יחס ומעשים פסולים כלפי המוחזקים במשמורת, ומסכל כל אפשרות לחקירה כלשהי של חשדות בדבר עינויים ופגיעות קשות בזכויות. עולה חשש כבד כי הצבא אינו מסדיר תיעוד של מעשי החיילים ברצועת עזה או שאינו חושף תיעוד שכזה. התנהלות זו, בין היתר, מאפשרת שימוש אסור במוחזקים, בלתי מעורבים ואחרים, לצרכי לחימה, וזאת כפי שפורסם בתקשורת.

נוכח העדרה של התערבות שיפוטית במקרים הפרטניים, [פנה המוקד ביום 6.11.2024 לפרקליטה הצבאית הראשית \(הפצ"ר\)](#) בדרישה כי תיפתח חקירה בעניין התנהלותם של כוחות הצבא המביאה להיעלמותם של עצורים עזתים שהוחזקו במשמורת הצבא. המוקד ציין כי המקרים השונים מעלים כי כוחות הביטחון אינם עומדים באחריות המוטלת עליהם, ואף נראה כי במקרים מסוימים הם הפקירו קשישים, חולים וקטינים חסרי ישע לגורלם. העדר התייעוד המקיף על עצם החזקתם של אנשים במשמורת לפרק זמן כלשהו מוביל למצב של לית דין ולית דיין, כאשר הכוחות בשטח יכולים לעשות לתושבים הנופלים לידיהם ככל העולה על רוחם, בין היתר להפקירם, ללא שתהיה כל אפשרות לברר מה עלה בגורלם או לחקור חשדות בדבר עינויים ומעשים פסולים אחרים. הפצ"ר טרם השיבה למכתב זה..

המוקד מזכיר כי על הצבא לעמוד בחובות החלות עליו מכוח דיני המלחמה, לרבות החובה לתעד באופן מדוקדק כל אדם שמוחזק במשמורתו, אף אם הוא לא בגדר עצור, או שהוחזק לתקופה קצרה, וכן אלה שנפטרו בחזקתו; להחזיק את האנשים במקומות מסומנים המיועדים לכך, גם אם בשטח הסמוך ללחימה; ולהקים מאגר מידע מרכזי שיאגד את כל המידע האמור, או שימסור מידע זה לארגון הצלב האדום הבינלאומי. בהיעדר הכרה של הצבא בחובות החלות עליו, מתפקידו של בית המשפט להורות לצבא לפעול באופן זה, ולהבהיר לו שהוא כפוף למשפט הבינלאומי, ובייחוד לדיני המלחמה.